

DOI: 10.25140/2411-5215-2022-2(30)-101-114

УДК 330.322[338.22:004]

JEL Classification: E22; O33

Олена Шишкіна

доктор економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: shyshkina.olena.v@gmail.com. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8946-1027>

ResearcherID: [F-3208-2014](https://orcid.org/0000-0002-8946-1027)

Ігор Борисенко

аспірант

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: borisenko@gmail.com

ТИПИ І ПРИНЦИПИ ПОВЕДІНКИ ІНВЕТОРІВ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті доведено, що учасники фінансового ринку стикаються з необхідністю прийняття певних фінансових чи інвестиційних рішень, які можуть мати певні альтернативи, а отже, проблема вибору та проблема прийняття раціональних рішень стають основними предметами дослідження фінансової поведінки. Виділено й охарактеризовано такі типи інвестиційної поведінки: нормативно обмежений, необмежений; обмежений. Сформульовано основні принципи поведінки інвесторів, на фінансових ринках в умовах цифрової економіки та розкрито їхню сутність. До таких принципів запропоновано віднести принцип раціональності, принцип альтернативності, принцип заміщення, принцип індивідуалізації, принцип обмеженості, принцип очікування, принцип оцінювання, принцип адаптування, принцип дивергентності.

Ключові слова: інвестиційна поведінка; інвестиційний простір; інвестиційний клімат; фінансовий ринок; принципи інвестиційної поведінки; цифрова економіка.

Рис.: 2. Бібл.: 19.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення в національній економіці потребують залучення значного обсягу фінансових ресурсів для відновлення та активізації економічного розвитку. Події, що відбулись в Україні останніми роками (війна з 2014 року, COVID-19, масштабне цьогорічне військове вторгнення сусідньої держави, руйнація промислового й енергетичного комплексу, інфраструктури, значні міграційні процеси та інші фактори), суттєво позначились на економічному потенціалі держави. Нині актуалізується проблема пошуку й залучення різних видів ресурсів (фінансових, енергетичних, інформаційних, трудових тощо), потрібних для функціонування реального та фінансового секторів економіки. Залучити фінансові ресурси можливо через фінансовий ринок – як національний, так і світовий. Звичайно, у таких умовах передусім доцільно говорити про національний фінансовий ринок як своєрідний внутрішній ресурс країни, який через відповідні державні механізми має потенціал для активізації інвестиційного процесу в усіх секторах економіки, сприяючи тим самим відновленню виробничого процесу, запровадження технологій ресурсозбереження тощо.

Ефективне залучення всіх складових інвестиційного простору (інвестиційної активності, інвестиційного процесу, інвестиційного клімату, інвестиційної привабливості тощо) та використання відповідних інвестиційних інструментів і важелів залежить від поведінки наявних і потенційних інвесторів. Більше зрозуміти інтереси, мотиви й потреби інвестора в сучасному інвестиційному вимірі дозволить дослідження різних типів інвестиційної поведінки та принципів її формування, що робить актуальною та своєчасною обрану тему цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи дослідження інвестиційної поведінки були закладені ще засновниками класичної політекономії Д. Рікардо та А. Смітом. Сьогодні ця спадщина становить основу загальних уявлень про закономірності функціонування систем інвестиційних відносин загалом і формування інвестиційної поведінки зокрема. Ці напрацювання дали змогу М. Алле, Е. Домару, Дж. Кейнсу, Н. Кондратьєву, В. Леонтєву, А. Маршаллу, Г. Меншу, Л. Пазінетті, Дж. Робінсону, А. Сену, Р. Солоу, М. Фрідману, Еге Хансену, Р. Харроду, Дж. Хіксу, І. Шумпетеру та іншим дослідникам розширити розуміння численних процесів в інвестиційній сфері. Визначаючи основні підходи до розуміння інвестиційної поведінки, треба приймати судження таких учених, як Б. Бойд, М. Вебер, Еге Долан, Р. Зіммель, Дж. Коулмен, Р. Мансхуані, У. Ойкен, Т. Парсонс, П. Самуельсон, Х. Уайт та інші.

Дослідження в галузі інвестиційної поведінки належать і таким вітчизняним і іноземним науковцям, як І. Бланк, К. Балдін [2], Л. Борщ [3], Д. Ванькович [4], А. Гальчинський [5], Ю. Кіндзерський [10], Т. Майорова [14], А. Пересада [15], Л. Сошникова, Д. Черваньов, А. Череп [16], М. Чорна [17], Л. Черненко, У Шарп тощо.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Необхідність науково-прикладних досліджень зумовлена неможливістю активізації механізму інноваційного інвестування без впливу на його компоненти, на яких базуються принципи, мотиви й поведінка суб'єктів – учасників фінансового ринку. Сьогодні теорія та практика залучення інвестиційних ресурсів потребують визначення якісних і кількісних характеристик, типів та принципів інвестиційної поведінки суб'єктів різних галузей національної економіки з метою подальшої раціоналізації стратегічних переваг і мінімізації негативного впливу макроекономічних ризиків. Ці та інші аспекти підкреслюють необхідність цієї статті й дозволяють сформулювати її мету і завдання.

Метою статті є дослідження типів і визначення основних принципів поведінки інвесторів на фінансових ринках в умовах цифрової економіки.

Зазначена мета дослідження дозволила сформулювати завдання, які потребують вирішення, а саме:

- розкрити зміст різних типів економічної поведінки та визначити їхні основні характеристики;

- сформулювати принципи поведінки інвесторів на фінансовому ринку в умовах цифрової економіки.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна поведінка є абстрактним поняттям і притаманна всім суб'єктам, що задіяні в інвестиційній сфері. Такими суб'єктами можуть виступати держава й усі фізичні та юридичні особи, які беруть безпосередню участь у процесі інвестування.

Інвестиційний процес влаштований так, що продавці грошей повинні бути зведені з покупцями або безпосередньо, або опосередковано, через посередника (через банківські установи або через фінансовий ринок).

Сучасний ринок має широкий вибір інвестиційних інструментів із різною відносною важливістю для інвестора (держави або юридичної чи фізичної особи). Інвестиції як джерело доходу є одним із найважливіших способів формування майбутнього багатства інвестора. Однак через наявний ризик прибуток не реалізується автоматично. Через це найбільшою проблемою для інвесторів є розробка та вибір ефективної інвестиційної стратегії, яка являє собою систему довгострокових цілей інвестування, яка визначає поставлені цілі, основні галузі й види діяльності, які є об'єктами інвестування, толерантність (схильність) до ризику (ризик-апетит) та методи оцінки.

Глобальні фінансові ринки ставлять перед інвесторами нові виклики, які знаходять відображення у фінансово-економічній та інвестиційній поведінці. Теорія інвестиційної поведінки суперечить традиційним фінансовим теоріям, згідно з якими інвестори є раціональними та діють на ринках, які відображають усю ситуацію, що склалася.

Теорія інвестиційної поведінки стверджує, що прогнозування інвестиційних рішень не може ґрунтуватися лише на раціональності, оскільки на процес прийняття рішень впливають когнітивні (здатність людини обробляти інформацію) та емоційні (здатність оцінювати зібрану інформацію) фактори.

Існує багато досліджень, які вивчають інвестиційну поведінку та висвітлюють різні фактори та інвестиційні стратегії, які використовують окремі інвестори й компанії, що прагнуть інвестувати кошти.

Опрацювання результатів проведених науковцями досліджень дозволяють сформулювати такі основні висновки:

- індивідуальні інвестори схильні приймати більше ризиків (мають більший ризик-апетит), ніж компанії-інвестори;
- капітальні інвестиції суб'єкта інвестиційного процесу залежать від наявної ліквідності;
- капітальні інвестиції компанії впливають на рівень забезпечення споживачів товарами та послугами [1; 3-10; 13; 18; 19].

Учасники фінансового ринку стикаються з необхідністю прийняття певних фінансових чи інвестиційних рішень, які можуть мати певні альтернативи, а отже, проблема вибору та проблема прийняття раціональних рішень стають основними предметами дослідження фінансової поведінки.

Залежно від характеру обмежень інвестиційна поведінка на фінансовому ринку може набувати різних форм. Можна виділити такі типи інвестиційної поведінки:

- нормативно обмежений;
- необмежений;
- обмежений (рис. 1) [2; 4; 6; 7; 8; 13; 17].

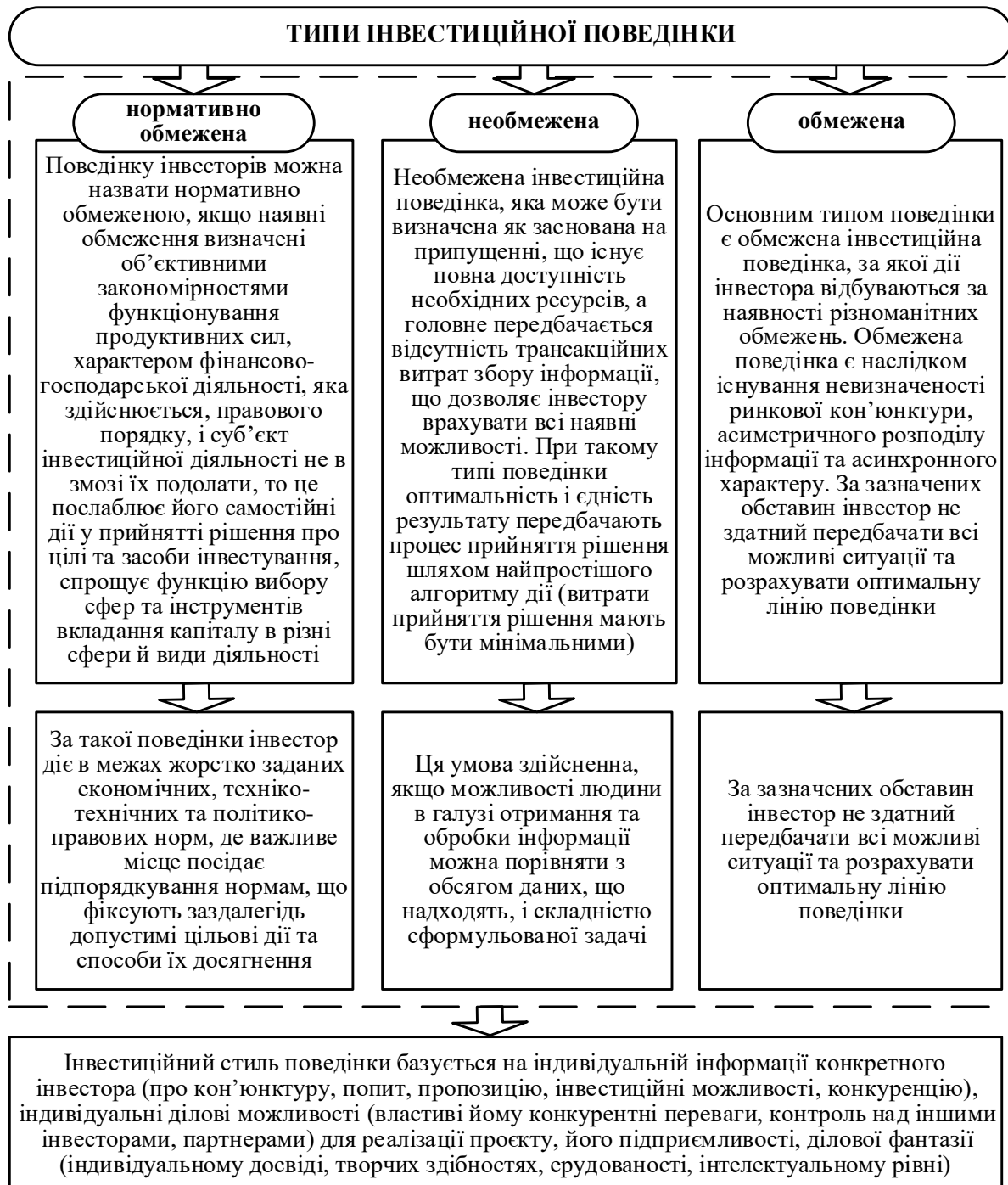

Рис. 1. Типи інвестиційної поведінки та їхня характеристика
Джерело: розроблено на основі [2; 4; 6; 7; 8; 13; 17].

Поведінку інвесторів можна назвати *нормативно обмеженою*, якщо наявні обмеження визначені об'єктивними закономірностями функціонування продуктивних сил, характером фінансово-господарської діяльності, яка здійснюється, правового порядку й суб'єкт інвестиційної діяльності не в змозі їх подолати, то це послаблює його самостійні дії у прийнятті рішення про цілі та засоби інвестування, спрощує функцію вибору сфер та інструментів вкладання капіталу в різні сфери й види діяльності.

За такої поведінки інвестор діє в межах жорстко заданих економічних, техніко-технічних та політико-правових норм, де важливе місце посідає підпорядкування нормам, що фіксують заздалегідь допустимі цільові дії та способи їх досягнення.

В основі нормативно обмеженої інвестиційної поведінки може бути звичай або тривала звичка. Так, наприклад, багато інвесторів намагаються працювати з інструментами інвестування, що вже добре зарекомендували себе, і неохоче оперують новими, з якими в них відсутній досвід і навички роботи.

Особливого значення для нормативно обмеженої інвестиційної поведінки мають різноманітні ефекти, так звані «феномени поведінки». Наприклад, поведінка суб'єкта може бути зумовлена поведінкою оточення (ефект наслідування). Важливу роль у такій поведінці відіграють феномени, що народжуються засобами масової інформації та комунікації, особистими стереотипами, думкою друзів та знайомих. В умовах цифрової економіки роль і значення таких феноменів поведінки невпинно зростає. Саме на таких ефектах поведінки побудовано більшість фінансових пірамід та довірчих товариств.

Необмежена інвестиційна поведінка, яка може бути визначена як заснована на припущенні, що існує повна доступність необхідних ресурсів, а головне передбачає відсутність трансакційних витрат збору інформації, що дозволяє інвестору врахувати всі наявні можливості. За такого типу поведінки оптимальність і єдність результату передбачають процес прийняття рішення шляхом найпростішого алгоритму дії (витрати прийняття рішення мають бути мінімальними). Ця умова здійсненна, якщо можливості людини в галузі отримання та обробки інформації можна порівняти з обсягом даних, що надходять, і складністю сформульованої задачі.

Цей тип поведінки є більшою мірою теоретичним припущенням, ніж практичною реальністю, проте його існування цілком допустиме й теоретично виправдане, оскільки дозволяє зрозуміти природу інвестиційної поведінки належно до об'єкта інвестування. Певною мірою необмежена інвестиційна поведінка характерна для монополіста, оскільки його граничні витрати на пошук і збір інформації завжди виявляються нижчими за граничну корисність від її використання.

Основним типом поведінки є *обмежена* інвестиційна поведінка, за якої дії інвестора відбуваються за наявності різноманітних обмежень. Обмежена поведінка є наслідком існування невизначеності ринкової

кон'юнктури, асиметричного розподілу інформації та асинхронного характеру. За зазначених обставин інвестор не здатний передбачати всі можливі ситуації та розрахувати оптимальну лінію поведінки.

Щодо процедури вибору, то за такого типу інвестиційної поведінки вона здійснюється з урахуванням трансакційних витрат, які відіграють роль критеріїв відбору, а сам процес вибору включає: характер поставлених завдань (чіткі й одновимірні або невизначені та багатовимірні), ступінь їх відтворюваності або повторюваності, кількість альтернатив, наявність і доступність інформації, відповідні мотивації та стимули тощо.

Зазначені типи інвестиційної поведінки за рахунок особистісних характеристик суб'єктів і перетворюються на притаманні кожному інвестору стилі та стратегії.

Інвестиційний стиль поведінки базується на індивідуальній інформації конкретного інвестора (про кон'юнктуру, конкуренцію, інвестиційні можливості попиту, пропозицію), індивідуальні ділові можливості (властиві йому конкурентні переваги, контроль над іншими інвесторами, партнерами) для реалізації проекту, його підприємливості, ділової фантазії (індивідуальному досвіду, творчих здібностях, ерудованості, інтелектуальному рівні).

Під інвестиційним стилем поведінки будемо розуміти сукупність індивідуалізованих рис, методів оперування інструментами, що застосовуються для досягнення відповідних інтересів відповідно до певного мотиву. З огляду на те, що в основі інвестиційної поведінки лежить спосіб ухвалення рішення, об'єктивною основою формування інвестиційного стилю є ступінь раціональності інвестора та притаманні йому специфічні особливості ухвалення рішень, які ґрунтуються на його досвіді й навичках оперування інвестиційними інструментами.

Крім того, стиль поведінки виникає із сили впливу інвестора на інших суб'єктів: одні інвестори обіймають панівне становище у своїй сфері діяльності, інші перебувають під пануванням як об'єктивних, так і суб'єктивних обставин. Суттєвий вплив на це здійснюють масштабність мислення інвестора, повнота й широта передбачення, характер сили уяви та здатність вести переговори. Через це інвестиційна поведінка може залежати від типу ринку та характеру конкуренції на ньому. Стиль поведінки проявляється в моделях, які визначаються характером реагування інвестора на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі.

Вихідною умовою інвестиційної поведінки та вибору певних моделей і відповідного інвестиційного стилю є принципи поведінки.

Основою будь-якої дії є сукупність принципів, які створюють підґрунтя для будь-якої дії. Принципи можна розглядати як:

- основні, визначальні правила, якими керується інвестор, приймаючи рішення;

- внутрішні переконання інвестора, його особливий погляд на навколишній світ, який впливає на його поведінку;

- основу процесу, який організовує інвесторів для досягнення своїх цілей.

Саме принципи створюють умови, формують моделі поведінки, визначають правила гри на ринку, встановлюють норми й обмеження поведінки. Принципи поведінки можна впроваджувати добровільно, але їх також можна забезпечити через законодавство.

Принципи можуть ґрунтуватися на звичках або традиційних нормах, за допомогою яких поведінка інвестора автоматично відтворюється автоматично, без особливих роздумів. Але в умовах ринкової економіки й розвитку цифровізації в усіх сферах діяльності, ці принципи виступають детермінантами поведінки, змушуючи людину кожного разу їх враховувати і свідомо застосовувати.

Ми будемо розглядати принципи як початкові установки, що визначають вибір інвестора, і спосіб прийняття рішень згідно з об'єктивною логікою інвестиційного процесу. Зазначене означає, що інвестори на фінансовому ринку поведуться так само, як і внутрішні механізми інвестиційного процесу. Іншими словами, на поведінку інвесторів впливають об'єктивні закони функціонування інвестицій і закони ринку.

У зв'язку з цим інвестиційні засоби створюють межі для поведінки інвесторів, і водночас вибір інвестиційних засобів також відображає принципи поведінки. Принципи, навпаки, формулюються інвесторами на основі їхнього суб'єктивного сприйняття можливих і досяжних обставин, інтересів і мотивацій, а також внутрішніх рис характеру, які притаманні конкретному інвестору [2]. Тим самим можна виділити загальні принципи поведінки інвесторів на фінансовому ринку. До таких принципів належать: принцип раціональності, принцип альтернативності, заміщення, принцип індивідуалізації, принцип обмеженості, принцип очікування, принцип оцінювання, принцип адаптування, принцип дивергентності (рис. 2).

Принцип раціональності означає, що в діях інвестора відбиваються раціональне сприйняття дій інших людей і раціональна реакція них.

Раціональність поведінки завжди перебуває в межах певних цінностей. Так, будучи раціональною в системі одних цінностей, вона може виявитися нераціональною в іншій.

В умовах цифрової економіки раціональність передбачає як розважливість (що впливає з поняття раціо), а і продуманість та розважливість поведінки, що чітко проглядалося в поведінці інвесторів на фінансових ринках.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

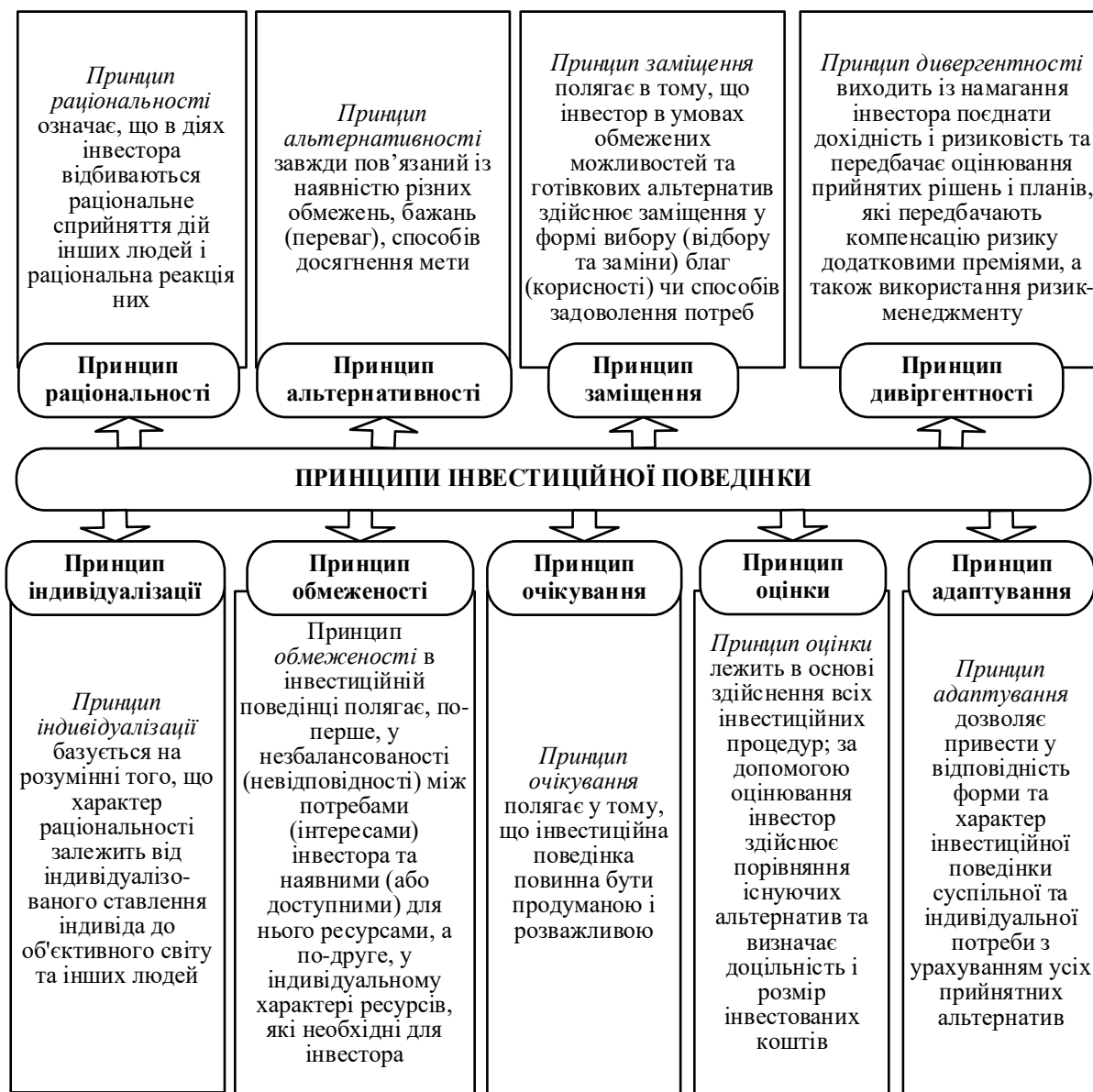

Рис. 2. Принципи інвестиційної поведінки

Джерело: розроблено на основі [2; 4; 6; 7; 8; 12; 13; 17-19].

Головним моментом раціональності є прийняття рішень, тобто відбір певних дій / операцій / процесів, які б максимізували вигрaш і мінімізували втрати (збитки). Залежно від того, що є об'єктом прийняття рішень, поведінка інвесторів може мати целераціональний (коли відбираються мети інвестування) чи інструментальний (якщо здійснюється вибір інструментів досягнення мети) характер. Необхідно зазначити, що раціональність у інвестиційній поведінці виражається через індивідуальний характер усвідомлення потреб, цінностей та інтересів, мотивів та різного роду стимулів інвесторів. Мотиви та стимули значним чином впливають на інвестиційну поведінку й визначають її специфіку. При цьому поведінка інвестора завжди мотивована індивідуальними відчуттями та власним досвідом.

Наявність обмежень у прийнятті інвестиційних рішень (нормативно-правових, інформаційних, ресурсних тощо) формують той чи інший спосіб інвестиційної поведінки й, отже, формує наступний принцип інвестиційної поведінки, а саме – принцип обмеженості.

Принцип *обмеженості* в інвестиційній поведінці може набувати подвійного характеру. З одного боку, це незбалансованість (невідповідність) між інтересами (потребами) інвестора та доступними (або наявними) для нього ресурсами, а з іншого – це індивідуальний характер ресурсів, які необхідні для інвестора. У першому випадку йдеться про обмеження у використанні тих чи інших ресурсів, та можливості їх відтворення, а отже, і розширеного використання. У другому – обмеження мають абсолютний характер, а ресурси, що використовуються, мають унікальні властивості (є недоступними для інвестора), їх відтворення абсолютно (частково або повністю) обмежене за різними причинами, зокрема нормативно-правовими, а значить, такий рівень обмеженості вимагає від інвестора:

- по-перше, поєднання різних видів ресурсів у різному пропорційному відношенні;
- по-друге, вибору оптимального варіанта заміщення одних ресурсів іншими за умов їх нестачі / недоступності / обмеженості тощо;
- по-третє, орієнтації інвестора на вкладення у виробництво тих благ, ресурси для виготовлення яких йому доступні.

Таким чином, «обмеженість» впливає на будь-яку інвестиційну діяльність, характеризує інвестиційну активність і дохідність загалом та визначає її результативність.

Принцип індивідуалізації базується на розумінні того, що характер раціональності залежить від індивідуалізованого ставлення індивіда до об'єктивного світу та інших людей.

Принцип альтернативності завжди пов'язані з наявністю різних обмежень, бажань (переваг), способів (альтернативних варіантів) досягнення мети.

Цінність інвестицій необхідно завжди порівнювати із втраченими можливостями задоволення інших потреб, при цьому величина інвестиційного потоку є альтернативною вартістю грошового (позикового) капіталу.

Водночас з альтернативами цілей-завдань існують альтернативи засобів і способів їх досягнення. Наявність альтернатив передбачає існування вибору.

Принцип заміщення полягає в тому, що інвестор за умов обмежених можливостей та наявних альтернатив здійснює заміщення у формі вибору благ (корисностей) або способів задоволення потреб, тобто тим самим здійснює диверсифікацію в розміщенні інвестиційних інструментів.

Принцип оцінки лежить в основі здійснення всіх інвестиційних процедур; за допомогою оцінювання інвестор здійснює порівняння наявних альтернатив та визначає доцільність і розмір інвестованих коштів.

Крім того, важливого значення для поведінки інвестора має оцінка ймовірності настання тієї чи іншої події, інтерпретація результатів якої визначається наявним життєвим досвідом інвестора, достовірністю та повнотою наявної в розпорядженні інформації та іншими чинниками. Оскільки вартість інвестиційного проєкту завжди є ймовірнісною величиною, то зазначена оцінка є суттєвим моментом інвестиційної діяльності.

Принцип очікування полягає в тому, що інвестиційна поведінка в мінімальному характері фінансового ринку має бути продуманою та розважливою. Зауважимо, що очікування інвестора завжди враховують фактор часу, який часто унеможлиблює точне передбачення розвитку подій і тому пов'язані з невизначеністю та ризиком.

Принцип дивергентності виходить із намагання інвестора поєднати дохідність і ризиковість та передбачає оцінювання прийнятих рішень і планів, які передбачають компенсацію ризику додатковими преміями, а також використання ризик-менеджменту. Принцип дивергентності орієнтований на безризиковий вибір безризикового доходу, який відображає еластичність відсоткових та інфляційних очікувань інвестора й тим самим впливає на його поведінку. Зауважимо, що безризикові інвестиційні вкладення передбачають отримання мінімальної величини доходу, але мають пріоритетний порядок забезпечення, надійні джерела покриття, незначні трансакційні витрати, високу ліквідність та доступність операцій. По суті, цей принцип поведінки відображає особистісні риси поведінки інвестора, його схильність до ризику (ризик-апетит) і загалом відбиває внутрішню природу інвестицій.

Принцип адаптування означає, що інвестиційна поведінка пристосовується до зовнішнього середовища, тим самим забезпечується відповідність характеру інвестиційної поведінки та потреби інвестора з урахуванням усіх прийнятних альтернатив. Цей принцип ґрунтується на усвідомленні інвестором своїх потреб, раціональному цілеформуванні, доцільності застосування тих чи інших інвестиційних інструментів тощо.

Підсумовуючи дослідження вищенаведених принципів інвестиційної поведінки зазначимо, що вони визначають вихідні умови формування поведінки інвесторів на фінансовому ринку.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи результати цього дослідження ми дійшли висновків, що: індивідуальні інвестори схильні приймати більше ризиків (мають більший ризик-апетит), ніж компанії-інвестори; капітальні інвестиції суб'єкта інвестиційного процесу залежать від наявної ліквідності; капітальні інвестиції компанії впливають на рівень забезпечення споживачів товарами та послугами. Отже, проблема вибору і проблема прийняття раціональних рішень стають основними предметами дослідження фінансової поведінки. Досліджено основні типи поведінки інвесторів на фінансовому ринку, до яких віднесено нормативно обмежений, необмежений і обмежений. Встановлено, що зазначені типи інвестиційної поведінки перетворюються на притаманні кожному інвестору стилі і стратегії. Вияв-

лено й охарактеризовано основні принципи поведінки, які створюють умови, формують моделі поведінки, визначають правила гри на ринку, встановлюють норми й обмеження, що є предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Strategic Management of the Investment Process in the Agricultural Sector (for Example, Agricultural Enterprises and the Food Industry) [Electronic resource] / S. Zakharin, S. Stoyanova-Koval, I. Kychko, V. Marhasova, I. Shupta // Journal of Optimization in Industrial Engineering (JOIE). – 2021. – Vol. 14, Is. 1. – Pp. 209-218. – Accessed mode: http://www.qjie.ir/article_677867.html.
2. Балдин К. В. Управление рисками в инновационно-инвестиционной деятельности : учебное пособие : учеб. пособие / К. В. Балдин, И. И. Передеряев, Р. С. Голов. – М. : Дашков и К, 2017. – 418 с.
3. Борщ Л. М. Інновації і інвестиції в реальному секторі економіки: перспективи розвитку / Л. М. Борщ // Економіка ринкових відносин. – 2008. – № 22. – С. 44-52.
4. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко-правовий аспект/ Д. Ванькович, Н. Демчишак // Економіст. – 2007. – № 4. – С. 79-81.
5. Гальчинський А. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання в Україні / А. Гальчинський, С. Львовичкін // Економіка України. – 2004. – № 6(511). – С. 4-11.
6. Дубина М. В. Рейтинговий аналіз дослідження інвестиційного клімату в Україні / М. В. Дубина, Д. С. Пілевич // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки та управління. Серія 1, Економіка : збірник наукових праць. – 2014. – № 2(22). – С. 54-60.
7. Єршова Г. В. Інвестиційна активність підприємств та шляхи її забезпечення / Г. В. Єршова // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 4. – С. 53-63.
8. Заволока Ю. М. Інвестиційна поведінка суб'єктів інвестиційної діяльності за галузями економіки / Ю. М. Заволока, С. М. Контурова // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 4. – С. 13-15.
9. Кичко І. І. Перспективи використання інвестиційної політики держави як інструменту структурної перебудови економіки / І. І. Кичко, А. В. Холодницька // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2017. – № 192. – С. 18-24.
10. Кіндзерський Ю. Інституціональні аспекти відтворення у контексті структурних трансформацій / Ю. Кіндзерський // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 4-11.
11. Ковтун Н. Теоретичні засади інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності : співвідношення основних понять та категорій / Н. Ковтун // Вісник київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2008. – № 101. – С. 25-29.
12. Лацик Г. Сутнісно-теоретичні основи фінансових інструментів / Г. Лацик // Світ фінансів. – 2009. – № 1(18). – С. 143-152.
13. Ломачинська І. А. Цінності та інвестиції впливу [Електронний ресурс] / І. А. Ломачинська // Міжнародний форум EFBM 2019 «Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління. Глобальні економічні виклики та можливості у цифрову епоху». – Режим доступу: <https://efbm.org/wp-content/uploads/2019/05/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0-1.pdf#page=48>.
14. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : [навч. посіб.] / Т. Майорова. – К. : ЦУЛ, 2003. – 376 с.
15. Пересада А. А. Інвестиційне кредитування / А. А. Пересада, Т. В. Майорова. – К., 2002. – 272 с.
16. Череп А. В. Інвестиційна діяльність в Україні: стан та шляхи її активізації / А. В. Череп, Г. І. Рурка // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво : науково-виробничий журнал. – 2011. – № 3. – С. 48-52.

17. Чорна М. В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства: монографія / М. В. Чорна, С. В. Глухова. – Х. : ФОП Шейніна О.В., 2010. – 210 с.

18. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли; пер. с англ. А. Н. Буренина, А. А. Васина. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 1028 с.

19. Шишкіна О. Ризикозалежність промислових підприємств від інвестиційної привабливості національної економіки / О. Шишкіна, О. Кальченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 2 (18). – С. 245–260.

References

1. Zakharin, S., Stoyanova-Koval, S., Kychko, I., Marhasova, V., & Shupta, I. (2021). Strategic Management of the Investment Process in the Agricultural Sector (for Example, Agricultural Enterprises and the Food Industry). *Journal of Optimization in Industrial Engineering (JOIE)*, 14(1), 209-218. http://www.qjie.ir/article_677867.html.

2. Baldin, K.V. (2017). *Upravlenie riskami v innoatsyonno-investitsionnoi deiatelnosti [Management of risks in innovation-investment activity]*. Dashkov and K.

3. Borshch, L.M. (2008). Innovatsii i investytsii v realnomu sektori ekonomiky: perspektyvy rozvytku [Innovations and investments in the real sector of the economy: development prospects]. *Ekonomika rynkovykh vidnosyn – Economics of market relations*, 22, 44-52.

4. Vankovich, D. (2007). Investytsiinyi klimat v Ukraini ta shliakhy yoho polipshennia: ekonomiko-pravovyi aspekt [Investment climate in Ukraine and ways to improve it: economic and legal aspect]. *Ekonomist – Economist*, 4, 79-81.

5. Halchynskiy, A., & Lyovochkin, S. (2004). Stanovlennia investytsiinoi modeli ekonomichnoho zrostantia v Ukraini [Formation of the investment model of economic growth in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 6(511), 4-11.

6. Dubyna, M.V., & Pilevych, D.S. (2014). Reitynhovyi analiz doslidzhennia investytsiinoho klimatu v Ukraini [Rating analysis of the study of the investment climate in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Chernihivskoho derzhavnoho instytutu ekonomiky ta upravlinnia. Seriya 1, Ekonomika: zbirnyk naukovykh prats – Scientific Bulletin of the Chernihiv State Institute of Economics and Management. Series 1, Economics: a collection of scientific works*, 2(22), 54-60.

7. Yershova, H.V. (2011). Investytsiina aktyvnist pidpriemstv ta shliakhy yii zabezpechennia [Investment activity of enterprises and ways of ensuring it]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and forecasting*, (4), 53-63.

8. Zavoloka, Y.M., & Konturova, S.M. (2012). Investytsiina povedinka subiektiv investytsiinoi diialnosti za haluziamy ekonomiky [Investment behavior of subjects of investment activity by economic sectors]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, (4), 13-15.

9. Kychko, I.I., & Kholodnytska, A.V. (2017). Perspektyvy vykorystannia investytsiinoi polityky derzhavy yak instrumentu strukturnoi perebudovy ekonomiky [Prospects for using the state's investment policy as a tool for structural restructuring of the economy]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. H. Shevchenka – Bulletin of Kyiv National University named after T. G. Shevchenko*, (192), 18-24.

10. Kindzerskyi, Yu. (2007). Instytutsionalni aspekty vidtvorennia u konteksti strukturnykh transformatsii [Institutional aspects of reproduction in the context of structural transformations]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, (2), 4-11.

11. Kovtun, N. (2008). Teoretychni zasady investytsiinoho protsesu ta investytsiinoi diialnosti: spivvidnoshennia osnovnykh poniat ta katehorii [Theoretical foundations of the investment process and investment activity: correlation of basic concepts and categories]. *Visnyk kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka – Bulletin of Kyiv National University named after T. Shevchenko*, (101), 25-29.

12. Latsyk, H. (2009). Sutnisno-teoretychni osnovy finansovykh instrumentiv [Substantial and theoretical foundations of financial instruments]. *Svit finansiv – World of Finances*, 1(18), 143-152.
13. Lomachynska, I.A. (2019). Tsinnosti ta investytsii vplyvu. [Values and influence investments]. *Mizhnarodnyi forum EFBM 2019 «Ekonomika. Finansy. Biznes. Upravlinnia. Hlobalni ekonomichni vyklyky ta mozhlyvosti u tsyfrovu epokhu» – EFBM International Forum 2019 “Economics. Finances. Business. Management. Global economic challenges and opportunities in the digital age”* (p. 48). <https://efbm.org/wp-content/uploads/2019/05/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0-1.pdf#page=48>.
14. Maiorova, T.V. (2003). *Investytsiina diialnist [Investment activity]*. TsUL.
15. Peresada, A.A., & Maiorova, T.V. (2002). *Investytsiine kredyтування [Investment lending]*.
16. Cherep, A.V., & Rurka, H.I. (2001). Investytsiina diialnist v Ukraini: stan ta shliakhy yii aktyvizatsii [Investment activity in Ukraine: state and ways of its activation]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo: naukovy-vyrobnychi zhurnal – State and regions. Series: Economics and entrepreneurship: scientific and industrial journal*, (3), 48-52.
17. Chorna, M.V., & Hlukhova, S.V. (2010). Formuvannia efektyvnoi investytsiinoi polityky pidpriemstva [Formation of an effective investment policy of the enterprise]. FOP Sheinina O.V.
18. Sharp, U., Alexander, G., & Beyli, Dzh. (2001). *Investitsii [Investments]*. INFRA-M.
19. Shyshkina, O., & Kalchenko, O. (2019). Ryzkykozalezhnist promyslovykh pidpriemstv vid investytsiinoi pryvablyvosti natsionalnoi ekonomiky [Risk dependence of industrial enterprises on the investment attractiveness of the national economy]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (2(18)), 245-260.

Отримано 12.05.2022

UDC 330.322[338.22:004]

Olena Shyshkina

Doctor of Economics, Associate Professor
Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: shyshkina.olena.v@gmail.com. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-8946-1027>

ResearcherID: [F-3208-2014](https://orcid.org/0000-0002-8946-1027)

Ihor Borysenko

PhD student
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: borisenko@gmail.com

TYPES AND PRINCIPLES OF THE INVESTORS' BEHAVIOR IN FINANCIAL MARKETS IN THE CONDITIONS OF THE DIGITAL ECONOMY

Effective involvement of all components of the investment space (investment activity, investment process, investment climate, investment attractiveness etc.), and the use of appropriate investment tools and levers depends on the behavior of existing investors and the results. A better understanding of the interests, motives and needs of the investor in the existing investment dimension will allow the study of various types of investment behavior and principles of its formation, which makes the chosen topic of scientific research relevant and timely.

The purpose of the article is to study scientific and practical aspects of the types and principles of the investors' behavior in financial markets in the conditions of the digital economy.

Within this scientific research it was established the following: individual investors tend to take more risks (have a greater risk appetite) than the companies-investors; capital investments of the subject of the investment process depend on the available liquidity; capital investment of the company affect the level of providing consumers with goods and services. Therefore, the problem of choice, and the problem of making rational decision become the main subjects of the study of financial behavior.

The main types of the investors' behavior in the financial markets are studied, which include regulatory-limited, unlimited, and limited. It is established that the specified types of the investment behavior turn into styles and strategies characteristic of each investor.

The main principles of behavior (rationality, alternatives, substitution, individualization, limitations, expectations, evaluation, adaptation, and divergence) that create the conditions, form behavioral patterns, determine the rules of the game in the market, establish norms and restrictions are identified and characterized.

It is proved that principles can be based on habits or traditional norms, by which the investor's behavior is automatically reproduced, without much thought. But in the conditions of the market economy and development of digitalization in all spheres of the activity, these principles act as the determinants of behavior, forcing a person to take them into account and consciously apply them every time.

Keywords: *investment behavior; investment space; investment climate; financial market; principles of investment behavior; digital economy.*

Fig.: 2. References: 19.